

A Debreceni Egyetem, Orvos- és Egészségtudományi Centrum, Szemklinika (igazgató: Berta András egyetemi tanár),¹ a Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum Kardiológiai Intézet (igazgató: Édes István egyetemi tanár)³ és a Szegedi Tudományegyetem Klinikai Mikrobiológiai Diagnosztikai Intézet (igazgató: Nagy Erzsébet egyetemi tanár)² közleménye

***Chlamydia pneumoniae* fertőzöttség és az AMD kapcsolata coronariabetegek esetében**

UJHELYI BERNADETT,¹ NAGY ANNAMÁRIA,¹ DEÁK JUDIT,² ÉDES ISTVÁN,³ BERTA ANDRÁS,¹ FACSKÓ ANDREA¹

Célkitűzés: A *Chlamydia pneumoniae* fertőzöttség, a korhoz kötött macula-degeneratio (AMD, age-related macular degeneration) és az ischaemiás szívbetegség kialakulása közötti kapcsolat vizsgálata.

Beteganyag és módszer: Összesen 262 esetben, 89 ischaemiás szívbetegségben, 94 korhoz kötött macula-degenerációban szenvedő és kontrollcsoportként 79 cataractaműtéten átesett beteg szérumának anti-*Chlamydia pneumoniae* IgM és IgG titerét határoztuk meg (MIF: mikroimmunofluoreszcencia módszerrel).

Eredmények: A fertőzöttség aránya az AMD-s csoportban a legmagasabb (71,28%), az ischaemiás szívbetegségben szenvedők körében szintén magas (65,17%) volt, míg a legalacsonyabbnak a kontrollcsoportban (55,69%) bizonyult. Nem találtunk jelentős különbséget az exsudatív (68,75%) és a non-exsudatív (72,85%) típusú macula-degenerációban szenvedők IgG-pozitivitásában. Nagy számban észleltünk fluoreszcen angiográfiával igazolható maculaeltérést a kardiológiai betegek körében (31,42%), ezen betegek mindegyikénél pozitív volt az anti-*C. pneumoniae* IgG titer.

Következtetések: A *C. pneumoniae* fertőzöttség a többi rizikótényező jelenlétével, mintegy azok hatását fokozva, együttesen hajlamosíthat az AMD kialakulására.

Kulcsszavak: macula-degeneratio, *Chlamydia pneumoniae*, ischaemiás szívbetegség

Frequency of *Chlamydia pneumoniae* seropositivity in patients with age-related macular degeneration (AMD) and coronary artery diseases (CAD)

Aim: To evaluate the correlation between the rate of *C. pneumoniae* infection in patients with age-related macular degeneration (AMD) and patients with coronary artery diseases (CAD).

Material and methods: 262 patients were enrolled into the study. *C. pneumoniae* IgM and IgG titers were detected in 89 patients with CAD proven by coronarography and in 94 patients with AMD. As control group, we examined 79 cataract patients. *C. pneumoniae*-specific IgM and IgG titers were detected by microimmunofluorescence.

Results: The infection rate was highest (71.28%) in the AMD group. In the patients with CAD, the results were also high (65.17%). The lowest IgG titer was found in the control group. There was no noteworthy difference in the infection rate between the exudative and the non-exudative AMD cases. Incipient AMD appeared in 31.4% of the patients with CAD (proven by FLAG); all these patients had positive IgG titers.

Conclusion: Previous *C. pneumoniae* infection might play a role in the early onset of AMD, especially when other risk factors are also detectable.

Key words: age-related macular degeneration, *C. pneumoniae*, coronary artery diseases

Az időskori súlyos látáscsökkenés és vakság vezető oka a fejlett országokban a korhoz kötött macula-degeneratio (AMD, age-related macular degeneration). A megbetegedés folyamatosan progrediálva a centrális látás elvesztéséhez, szociális vaksághoz vezet. Az Egyesült Államokban végzett felmérés szerint a 40 évesnél idősebb populációban 28 emberből egy súlyosan látáskárosodott vagy vak, közülük a fehér bőrűek több mint fele (54,4%) AMD-ben szenved.¹ Mivel az AMD gyakorisága az életkor előrehaladtával növekszik és terápiás eszköztárunk igen korlátozott, ezért öregedő társadalmunkban egyre nagyobb hangsúlyt kap a betegség eredetének pontos tisztázása, a befolyásolható rizikótényezők azonosítása.

Hajlamosító tényező a női nem, a fehér bőrszín, a világos színű szivárványhártya és a hypermetropia.^{2,6} A betegség etiológiája nem teljesen tisztázott, bár számos rizikótényező szerepét felvetették. Ilyenek a dohányzás,¹⁹ a hipertónia, a hyperlipidaemia, az arteriosclerosis,¹⁶ a diabetes mellitus, a menopausa utáni állapot,¹⁵ a túlzott napfényexpozíció,¹⁴ a fokozott oxidatív stressz és az antioxidánsokban szegény étrend.³

A korhoz kötött macula-degeneratio gyakran társul cardiovascularis betegségekkel, a rizikótényezőik között több azonos is található. A hypertensio, hypercholesterinaemia és arteriosclerosis talaján kialakuló microangiopathiás ká-

rosodások összefüggésben állhatnak a szemfenéki elváltozásokkal is.

Először 1988-ban vetették fel az akut myocardialis infarctushoz vezető coronariabetegség és a *Chlamydia pneumoniae* fertőzöttség kapcsolatát.¹³ Azóta számos közlemény jelent meg, alátámasztandó a korábbi *C. pneumoniae* fertőzést mint etiológiai tényezőt az arteriosclerosis kialakulásában.^{4,8,11} Célszerűnek látszott mindezek miatt a *C. pneumoniae* szeropozitivitását vizsgálni AMD-s és koszorúérbeteggekben egyaránt. Feltételezik a *Chlamydia pneumoniae* szerepét más vascularis eredetű szembetegség, AION és arteria centralis retinae oclusio kialakulásában is.^{17,18,20}

Ezek alapján elképzelhető, hogy a *C. pneumoniae*, hasonlóan az arteriosclerosis patogenezisében játszott szerepéhez, a korhoz kötött macula-degeneratio kialakulásáért is felelőssé tehető. Korábban két kisebb esetszámú, 25, illetve 27 beteget vizsgáló tanulmány jelent meg AMD-s betegek *Chlamydia*-fertőzöttségét illetően, ám a kérdést egyértelműen megválaszolni nem tudták a kis esetszám és a kontrollcsoporttól való szignifikáns eltérés hiányában.^{5,12} A *C. pneumoniae* szerepét valószínűsíti, hogy *Kalayoglu és mtsai* vizsgálatukban (9 beteg) immunhisztokémiai módszerrel kimutatták a kórokozó jelenlétét AMD-eredetű membránban.⁷

A jelen közleményben nagyobb esetszámú beteganyagot (korhoz kötött macula-degenerációban szenvedő és koszorúérbeteg) határoztuk meg a *C. pneumoniae* fertőzöttség mértékét. Vizsgáltuk továbbá a macula-degeneratio kezdeti stádiumának megjelenési gyakoriságát az ischaemiás szívbetegekben, tovább kutatva a *C. pneumoniae* esetleges etiológiai szerepét a két betegcsoportban.

Betegek és módszerek

Munkánk során összesen 262 beteget vizsgáltunk. Közülük 94 beteg (átlagéletkor: 73,34±10,16 év, 29 ffi, 65 nő) korhoz kötött macula-degenerációban szenvedett. 89 beteget (átlagéletkor: 62,60±9,79, 49 ffi, 40 nő) kardiológián gondoztak anginás panaszok miatt és diagnosztikus vagy terápiás koronarográfián estek át. A kontrollcsoportot 79 cataractaműtéten átesett beteg alkotta (átlagéletkor: 69,98±9,57év, 41 ffi, 38 nő), akiknél macula-degenerációra utaló eltérés nem volt látható.

Minden betegnél részletes szemészeti vizsgálatot végeztünk a Debreceni Egyetem, Orvos- és Egészségtudományi Centrum Szemklinikáján: látásélesség-vizsgálat (korrigált közeli és távoli visus), réslámpás vizsgálat (Haag–Streit-biomikroszkóppal), fundusvizsgálat indirekt, aszferikus (Volk) lencsék alkalmazásával; a fundus fotodokumentációja (Zeiss FF 450 IR funduskamera) és fluoreszcien angiográfia (FLAG, AngioVision, Medivision) történt. A macula kezdeti érintettségét Amsler-teszttel ellenőriztük.

A *C. pneumoniae*-specifikus IgG és IgM antitest meghatározása a Szegedi Tudomány Egyetem Klinikai Mikrobiológiai és Diagnosztikai Intézetében történt. Az antitestek kimutatására kétlépéses MIF-módszert (MRL Diagnostics, Cypress, California, USA) alkalmaztunk.

A kórokozóspezifikus IgM meghatározásakor a savómintákat anti-humán IgG tartalmú PBS (phosphate buffered saline) oldattal előkezeljük, majd tárgylemezre fixált elementáris testekre cseppentettük az 1:10 arányban hígított savómintát. Inkubálás és PBS-sel történt mosás után második lépésben FITC (fluoreszcien-izotiocianát) jelölt anti-humán IgM-et cseppentettünk a tárgylemezre. Inkubálás, mosás és szárítás után a tárgylemezeket fluoreszcenciamentes glicerinnal oldattal és fedőlemezzel

fedve Olympus BH-2 fluoreszcens mikroszkóp alatt, 400× nagyítással, fluoreszcenciamentes immerziós olaj használatával vizsgáltuk.

A kórokozóspezifikus IgG meghatározása során előkezelés nélkül 1:16 savóhígítással fedtük az elementáris testeket és második lépésben FITC-jelölt anti-humán IgG-vel festettük azokat, majd a fent leírt módon fluoreszcens mikroszkóp alatt értékeltük a mintákat.

Eredmények

A három betegcsoport közül a kardiológiai betegek (89 beteg, 49 ffi, 40 nő) átlagéletkora (62,60±9,79 év) és a kontrollcsoportot alkotó cataractaműtéten átesettek (79 beteg, 41 ffi, 38 nő) átlagéletkora (69,98±9,57 év) és nem szerinti megoszlása hasonló volt. A 94 beteget (29 ffi, 65 nő) tartalmazó korhoz kötött macula-degenerációban szenvedő csoport átlagéletkora kissé magasabb volt (73,34±10,16 év), itt a szórás is nagyobb, a legfiatalabb beteg életkora 51 év, míg a legidősebbé 91 év volt. Lényegesen magasabb volt az AMD csoportban a nők aránya.

A kardiológián gondozott betegcsoportban a vizsgált szérumok közül 4 kivételével mindegyik eset (85) anti-*Chlamydia* IgM-re negatív volt. *Chlamydia*-specifikus IgG-t vizsgálva 58 pozitív (65,17%), 14 határeset (15,73%) és 17 negatív (19,10%) eredményt kaptunk. Tehát 87 esetből 72 beteg fertőződött korábban *C. pneumoniae* kórokozóval, akut fertőzése egy betegnek sem volt (1. ábra).

Az AMD-s betegcsoportban a vizsgált szérumminták közül *Chlamydia*-specifikus IgM-re 88 esetben negatív, 6 esetben határeset eredményt kaptunk, tehát egyetlen betegnél sem zajlott akut fertőzés a vizsgálat idején. Kórokozóspezifikus IgG vonatkozásában 67 esetben (71,28%) pozitív, 16 esetben (17,02%) határeset és 11 esetben (11,07%) negatív eredményt kaptunk. Tehát 94 betegből 84 esett át korábban *C. pneumoniae* fertőzésen (1. ábra).

A 94 AMD-s beteg közül 62 non-exsudatív (65,95%), míg 32 exsudatív (34,05%) típusú maculafolyamatban szenvedett. A non-exsudatív csoportban IgG-pozitivitást 45 (72,85%), határértéket 9 (14,52%) esetben találtunk, míg 8 minta (12,63%) negatívnak bizonyult. Az exsudatív AMD-s csoportban 22 esetben (68,75%) pozitívitást, 7 esetben (21,87%) határértéket találtunk, míg a további 3 minta (9,38%) negatívnak bizonyult IgG-titerre vonatkozóan (2. ábra).

A kontrollcsoportban a 79 vizsgált minta közül két esetben találtunk specifikus IgM pozitívitást, 74 minta negatívnak bizonyult és 3 határesetet észleltünk. Kórokozóspezifikus IgG pozitívitást 44 (55,69%), határeset pozitívitást 18 (22,78%) és negatív eredményt 17 (21,53%) esetben detektáltunk. Tehát a kontrollcsoport két betegének a vizsgálatkor akut infekciója zajlott, 62 beteg pedig korábban már átesett *C. pneumoniae* fertőzésen (1. ábra).

Megbeszélés

A korhoz kötött macula-degeneratio (AMD) gyakorisága az életkor előrehaladtával növekszik, hetvenéves kor felett ugrásszerűen emelkedik a megbetegedések száma, lényegesen rontva az idősebb populáció életminőségét. A hazai társadalom további öregedésével ez a kórfolyamat egyre nagyobb ellátási és ápolási feladatokat, gondokat eredményezhet.

Számos közlemény jelent meg a betegség hajlamosító tényezőire vonatkozóan^{2,6} és több feltételezett rizikófaktort ismerünk,^{3,14,15,16,19} de a folyamat etiológiája közel sem tekinthető tisztázottnak.

A kórkép jelenlegi terápiás lehetőségei továbbra is korlátozottak, ezért a folyamat etiopatogenezisének ismerete elengedhetetlen a befolyásolható rizikótényezőkre vonatkozó prevenció stratégia kidolgozásához.

A hypertensio, hypercholesterinaemia és arteriosclerosis mind a cardiovascularis megbetegedéseknek, mind a korhoz kötött macula-degenerációnak rizikófaktora.^{15,16} Az akut myocardialis infarctushoz vezető coronariabetegség és a *Chlamydia pneumoniae* fertőzöttség kapcsolata az 1980-as évek vége óta ismert,^{4,8,11,13} emellett feltételezik a *C. pneumoniae* szerepét más, vascularis eredetű szembetegség kialakulásában is.^{17,18,20}

Ezek alapján elképzelhető, hogy a *C. pneumoniae* a korhoz kötött macula-degeneratio kialakulásában is szerepet játszhat. Korábban több közlemény is megjelent a felvetéssel kapcsolatban,^{5,12} ám a kérdést egyértelműen megválaszolni nem tudták. Klein és mtsai nagy esetszámú vizsgálatuk során sem tudták megerősíteni a macula-degeneratio gyulladós és endothel-dyszfunkción alapuló hipotézisét.¹⁰ A *C. pneumoniae* szerepét alátámasztja a kórokozó jelenlétének kimutatása immunhisztokémiai módszerrel AMD-eredetű membránból, melyet Kalayoglou és mtsai sikerrel kivitelték,⁷ míg mások nem tudták a kórokozó jelenlétét igazolni.⁹ A kérdésre vonatkozó irodalom tehát ellentmondásokkal teli, az eredmények értékelését pedig a populáció nagy mértékű *C. pneumoniae* átfertőzöttsége tovább nehezíti.

A *C. pneumoniae* a szervezetbe kerülve immunreakciót vált ki, a termelt specifikus antitestek kimutatásával igazolhatjuk az átvészelt fertőzést. Akut, első fertőzésről beszélünk, ha a szérum IgM- és IgG-titere is emelkedett. Krónikus fertőzés, reinfekció/reaktiváció és gyógyult fertőzés esetén az IgG emelkedett, az IgM nem mérhető.

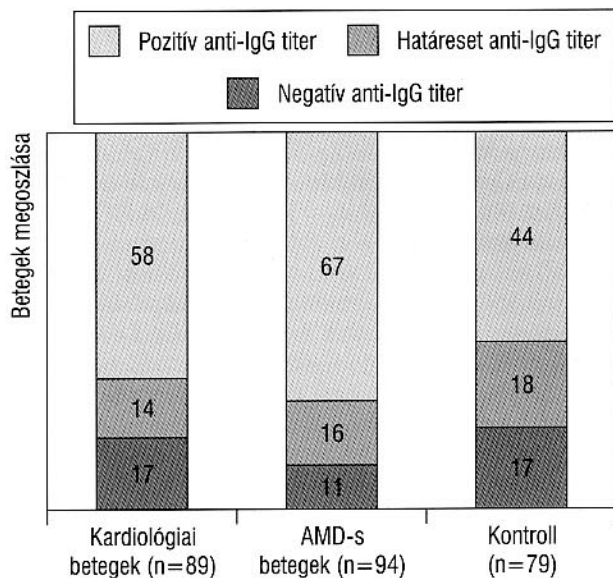
Vizsgálataink során azt találtuk, hogy a *C. pneumoniae* fertőzöttség aránya az AMD-s csoportban a legmagasabb (71,28%), az ischaemiás szívbetegségben szenvedők körében szintén magas (65,17%), míg a legalacsonyabbnak a kontrollcsoportban (55,69%) bizonyult. Nem találtunk jelentős különbséget az exsudatív (68,75%) és a non-exsudatív (72,85%) típusú macula-degenerációban szenvedők IgG-pozitivitásában, tehát az esteleges infekciózus eredet a klinikai megjelenést valószínűleg nem befolyásolja.

Az ISZB klasszikus rizikófaktoraiknak és a *C. pneumoniae* fertőzés kapcsolatát vizsgálva kiderült, hogy míg infekció nélkül egy vagy két rizikótényező jelenléte nem emelte a kockázatot, addig a krónikus fertőzöttség és egy-két hagyományos kockázati tényező együttesen már jelentősen növelte a betegség kialakulásának esélyét.⁷

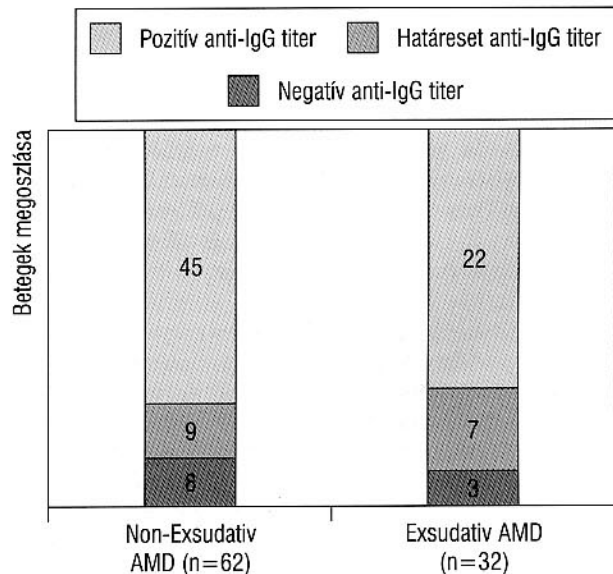
A vizsgálatba bevont, katéterezéssel igazolt coronariabetegyek körében meglepően nagy százalékban (31,42%) fordult elő fluorescein angiográfiával igazolható, panaszt még nem okozó maculaeltérés (incipiens AMD). Ezen betegek mindegyikénél anti-*C. pneumoniae* IgG pozitivitást is találtunk. Mivel az ischaemiás szívbetegségben szenvedő betegcsoportnak az átlagéletkora mintegy 15 évvel alacsonyabb volt, mint az AMD-s betegcsoporté, felmerül a következtetés, hogy az életkor mellett a meglévő arteriosclerosis és endothel-dyszfunkció időben korábban helyezi a maculabetegség kialakulását. Ezen betegeknél megfigyelt teljes átfertőzöttség igazolni látszik azt a feltételezést, hogy a krónikus *Chlamydia pneumoniae* infekció potenciózhatja az egyéb rizikótényezők hatását.

Hangsúlyozni kívánnánk a szemészeti obszerváció jelentőségét olyan, fokozott kockázatú betegcsoportban, ahol a vascularis érintettség kis- és nagyerekre egyaránt vonatkozhat, a macula-degeneratio korai felismerése céljából.

Célszerűnek látszik a jövőben több, eddig ismert rizikótényező együttes előfordulásának felmérése, a korhoz kötött macula-degenerációs, koszorúérbeteg-csoportokban, a

1. ábra. A *C. pneumoniae* anti-IgG szeropozitivitás megoszlása az egyes betegcsoportokban

2. ábra. Szeropozitivitás változása az AMD altípusaiban

különböző kockázati tényezők egymást erősítő hatásának bizonyítására. A későbbiekben a *Chlamydia*-fertőzöttség mellett egyéb gyulladási faktorok együttes vascularis endothelkárosító szerepe is tisztázásra szorulhat.

Irodalom

1. Congdon N., O'Colmain B., Klaver CC., Klein R., Munoz B., Friedman DS., Kempen J., Taylor HR., Mitchell P.: Causes and prevalence of visual impairment among adults in the United States. *Arch Ophthalmol* 2004; 122(4): 477-485.
2. Fine S.L., Berger J.W., Maguire M.G., Ho A.C.: Age-related macular degeneration. *N Engl J Med* 2000; 342(7): 483-492.
3. Hogg R., Chakravarthy U.: AMD and micronutrient antioxidants. *Curr Eye Res* 2004; 29(6): 387-401.
4. Huittinen T., Leinonen M., Tenkanen L., Virkkunen H., Manttari M., Palosuo T., Manninen V., Saikku P.: Synergistic effect of persistent *Chlamydia pneumoniae* infection, autoimmunity, and inflammation on coronary risk. *Circulation* 2003; 107(20): 2566-2570.
5. Ishida O., Oku H., Ikeda T., Nishimura M., Kawagoe K., Nakamura K.: Is *Chlamydia pneumoniae* infection a risk factor for age related macular degeneration? *Br J Ophthalmol* 2003; 87(5): 523-524.
6. Javitt J.C., Zhou Z., Maguire M.G., Fine S.L., Willke R.J.: Incidence of exudative age-related macular degeneration among elderly Americans. *Ophthalmology* 2003; 110(8): 1534-1539.
7. Kalayoglu M.V., Bula D., Arroyo J., Gragoudas E.S., D'Amico D., Miller J.W.: Identification of *Chlamydia pneumoniae* within human choroidal neovascular membranes secondary to age-related macular degeneration. *Graefes Arch Clin Exp Ophthalmol* 2005; 243(11): 1080-1090.
8. Kalayoglu M.V., Libby P., Byrne G.I.: *Chlamydia pneumoniae* as an emerging risk factor in cardiovascular disease. *JAMA* 2002; 288(21): 2724-2731.
9. Kessler W., Jantos C.A., Dreier J., Pavlovic S.: *Chlamydia pneumoniae* is not detectable in subretinal neovascular membranes in the exudative stage of age-related macular degeneration. *Acta Ophthalmol Scand* 2006; 84: 333-337.
10. Klein R., Klein E.K.B., Knudtson M., Wong T.Y., Shankar A., Tsai M.Y.: Systemic markers of inflammation, Endothelial Dysfunction and Age-Related Maculopathy *Am J Ophthalmol* 2005; 140: 35-44.
11. Liu R., Yamamoto M., Moroi M., Kubota T., Ono T., Funatsu A., Komatsu H., Tsuji T., Hara H., Hara H., Nakamura M., Hirai H., Yamaguchi T.: *Chlamydia pneumoniae* immunoreactivity in coronary artery plaques of patients with acute coronary syndromes and its relation with serology. *Am Heart J* 2005; 150(4): 681-688.
12. Nagy A., Facsó A., Deák J., Berta A.: A szenilis macula-degeneráció újabb etiológiai megközelítése. *Szemészet* 2002; 139: 45-49.
13. Saikku P., Leinonen M., Mattila K., Ekman M.R., Nieminen M.S., Makela P.H., Huutonen J.K., Valtonen V.: Serological evidence of an association of a novel *Chlamydia*, TWAR, with chronic coronary heart disease and acute myocardial infarction. *Lancet* 1988; 2(8618): 983-986.
14. Tomany S.C., Cruickshanks K.J., Klein R., Klein B.E., Knudtson M.D.: Sunlight and the 10-year incidence of age-related maculopathy: the Beaver Dam Eye Study. *Arch Ophthalmol* 2004; 122(5): 750-757.
15. Tomany S.C., Wang J.J., Van Leeuwen R., Klein R., Mitchell P., Vingerling J.R., Klein B.E., Smith W., De Jong P.T.: Risk factors for incident age-related macular degeneration: pooled findings from 3 continents. *Ophthalmology* 2004; 111(7): 1280-1288.
16. van Leeuwen R., Ikram M.K., Vingerling J.R., Witteman J.C., Hofman A., de Jong P.T.: Blood pressure, atherosclerosis, and the incidence of age-related maculopathy: the Rotterdam Study. *Invest Ophthalmol Vis Sci* 2003; 44(9): 3771-3777.
17. Vecsei P.V., Kircher K., Reitner A., Khanakah G., Stanek G.: *Chlamydia pneumoniae* in central retinal artery occlusion. *Acta Ophthalmol Scand* 2002; 80(6): 656-659.
18. Vecsei P.V., Kircher K., Reitner A., Khanakha G., Stanek G.: *Chlamydia* in anterior ischemic optic neuropathy. *Ophthalmologica* 2002; 216(3): 215-20.
19. Vingerling J.R., Hofman A., Grobbee D.E., de Jong P.T.: Age-related macular degeneration and smoking. The Rotterdam Study. *Arch Ophthalmol* 1996; 114(10): 1193-1196.
20. Weger M., Haas A., Stanger O., El-Shabrawi Y., Temmel W., Maier R., Berghold A., Haller-Schober E.M.: *Chlamydia pneumoniae* seropositivity and the risk of nonarteritic ischemic optic neuropathy. *Ophthalmology* 2002; 109(4): 749-752.

Levelezési cím: Dr. Ujhelyi Bernadett

Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum, Szemklinika

4012 Debrecen, Nagyerdei krt. 98.

E-mail: ujhelyi_berna@yahoo.com